

Historische brievenbussen

Dik Bakker

In De Volkskrant van 7 september j.l. verscheen een artikeltje van Engelse correspondent Patrick van IJendoorn, onder de titel 'Hier is een brief posten pure nostalgie'. Alhoewel niet per se filatelistisch, behandelt het stukje toch een onderwerp dat de verzamelaar van Engelse zegels, en eenieder die geïnteresseerd is in posthistorie, aan zal spreken. Het vormt de aanleiding tot deze bijdrage.

Wie ooit ergens in Groot Brittannië een brief of ansichtkaart heeft gepost, moet er eentje zijn tegengekomen: een gietijzeren brievenbus, veelal rood gekleurd, in de vorm van een pilaar, en tot zo'n 1.50 m. hoog. Dat was dan een van de naar schatting 116.000 exemplaren die in het Verenigd Koninkrijk en de Kanaaleilanden te vinden zijn. Ze zijn er in alle vormen en maten. Het meest voorkomende type is inderdaad pilaarvormig, en daar zijn dan weer ruim 380 variaties op. Die kunnen rond zijn, maar ook ovaal, vierkant, zes- of achthoekig. Ze kunnen strak van vormgeving zijn, of rijk versierd, afhankelijk van de esthetische principes van de tijd waarin ze zijn geplaatst. Ze staan gewoon langs de openbare weg, zitten in muren, op lantaarnpalen, of in telefooncellen. Afbeelding 1 toont een van de meer vertrouwde voorbeelden.

Afb. 1. First National Standard Letter Box

Voordat op 6 mei 1840 de voorfranking van de post middels de postzegel werd ingevoerd in het Verenigd Koninkrijk, was het gebruikelijk post af te leveren bij een postkantoor, of bij een andere stopplaats van de postkoets. Deze praktijk werd ook na het verschijnen van de Penny Black voortgezet. Gaandeweg bleek dat dit op plaatsen waar postkantoren dun gezaaid waren tot grote bezwaren leidden. Immers, men kon wel bij een bezoek meerdere zegels aanschaffen, maar moest nog steeds voor elke te verzenden brief of kaart naar het postkantoor. De klachten kwamen terecht op het bureau van de Postmaster - tevens uitvinder van de postzegel - Rowland Hill. In 1852 besloot hij een inspecteur aan te stellen die het probleem zou moeten oplossen. Hij deed een beroep op de schrijver Anthony Trollope (1815-1882), die in zijn jonge jaren reeds zijn sporen had verdient als beambte bij de General Post Office, en wel in Ierland, dat in die tijd nog onder Britse hegemonie was. Trollope vertrok spoorwegs naar de Kanaaleilanden, waar de situatie het meest nijpende was, mede als gevolg van het onregelmatige bootverkeer. Trollope was vermoedelijk op de hoogte van het feit dat men om soortgelijke redenen in Frankrijk overgegaan was tot het plaatsen van 'letter-receiving pillars' langs de openbare weg. Hij gaf dan ook de ijzergieterij Vaudin & Son te Jersey opdracht om vier van dergelijke 'pillars' te fabriceren.

Op 23 November 1852 werden deze geplaatst op vier strategische punten in Saint Helier, de hoofdstad van Jersey. Enkele maanden later werden er nog eens drie geplaatst op het nabijgelegen eiland Guernsey. Deze brievenbussen waren overigens noch rond noch rood, zoals te zien is in afbeelding 2. Dit betreft een nog functionerend exemplaar van het oorspronkelijke type, te vinden op Guernsey.

Afb. 2. Het eerste type brievenbus (Guernsey)

Toen deze bussen een onmiddellijk succes bleken werd besloten ze ook overal elders in Groot Brittannië in te voeren. Nog in datzelfde jaar verzezen brievenbussen overal in Engeland, Wales, Schotland en Ierland. Het oudste exemplaar, dat sinds 1853 nog steeds zijn werk doet, staat in het plaatsje Holwell, in Dorset. Afbeelding 3 toont een recente foto van dit exemplaar. Onder de referenties aan het eind van dit artikel vindt men een link naar Google maps, met een 'streetview' van de locatie van deze brievenbus, waar goed te zien is op welk een geïsoleerde plek de bus geplaatst is. Als men beide afbeeldingen vergelijkt kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat deze bus (alsmede de schuur links) recent een opknapbeurt heeft gehad, en aldus nog vele generaties meekan.

Afb. 3. De alleroudste bus, in Holwell (Dorset)

Dit exemplaar is zeshoekig, net als het exemplaar uit Guernsey, maar wel rood, en het heeft een verticale sleuf. Ook de belettering is anders. Deze verschillen zijn een gevolg van het feit dat het ontwerp van de brievenbussen op dat moment nog geheel werd overgelaten aan de lokale postautoriteiten, die zelf ontwerpers aanzochten, en de uitvoering overlieten aan een plaatselijke ijzergieterij. Een van de meest succesvolle vroege ontwerpers was de architect John Wornham Penfold (1828–1909). Het naar hem genoemde type brievenbus is vierkant of zeshoekig, en nog op vele locaties aan te treffen, vooral in Londen en omgeving. Ze zijn vaak rijk versierd met ornamenten, zoals te zien is in afbeelding 4.

Afb. 4. Bus van het type Penfold (Rochester)

De aanvankelijke wildgroei aan types gaf al snel aanleiding tot opmerkingen en klachten van het publiek over de vorm, de kleur, de plaatsing en oriëntatie van de gleuf, de belettering, enzovoorts. Dit leidde in 1859 tot de invoering van een gestandaardiseerd ontwerp, dat hierboven is afgebeeld (afb. 1). Als standaardkleur werd gekozen voor groen. Men achtte dit de meest onopvallende, met de omgeving harmoniserende kleur, met name voor locaties op het platteland. Te onopvallend, bleek gaandeweg, want het gebeurde herhaaldelijk dat mensen tegen een brievenbus aan liepen. Daarom werd in 1873 bepaald dat alle bussen voortaan rood dienden te zijn. Het duurde echter zo'n jaar of tien voordat alle inmiddels duizenden exemplaren in die kleur waren overgeschilderd. Overigens werd in de dertiger jaren van de twintigste eeuw enige tijd geëxperimenteerd met blauwe bussen die speciaal waren bedoeld voor de luchtpost, die toen enorm in opkomst was. Maar ook deze werden in 1938 rood geschilderd.

Afb. 5. Een speciale luchtpostbus

Het bleef echter ook na 1859 niet bij het standaard model. Sommige Postmasters van kleine kantoren vonden de originele brievenbussen te groot. Rond 1885 lieten sommige van hen kleinere bussen ontwerpen. Die waren vaak grotendeels van hout, met alleen een ijzeren voorkant, en konden in een muur worden geplaatst. Naar een van eerste uitvoerders ervan heten deze brievenbussen de Ludlow Box. Ze bleven in productie tot 1965. Afbeelding 6 toont een vroeg en een laat voorbeeld.

Afb. 6. Een vroege en een late Ludlow Box

Omstreeks 1896 werd een alternatief gevonden voor de Ludlow bus op die plaatsen waar inbouwen niet de beste oplossing was. Dit werd de zgn. Lamp Box, die eenvoudigweg werd gemonteerd op een lantaarn- of andere paal. Ook hiervan werden meerdere typen ontworpen en geïntroduceerd. Dit is de kleinste soort brievenbus, die ongeveer 40 jaar in productie is geweest, maar nog op allerlei plaatsen in Groot Brittannië te vinden is. Afbeelding 7 toont twee exemplaren.

Afb. 7. De Lamp Box

Naast de kleur zijn enkele andere aspecten van de brievenbus gaandeweg gestandaardiseerd. Zo staat op alle bussen de tekst 'Post Office Letter Box', en is er een voorziening voor het aanbrengen van een overzicht van de tijden van lichting. Ook de horizontale gleuf is standaard. Verder is op elke brievenbus het monogram aangebracht van de monarch die op de troon zat toen de bus geplaatst werd. Er zijn dus bussen met VR (Victoria Regina - Koningin Victoria, 1853-1901); EVIIR (Edward VII, 1901-1910); GVR (George V, 1910-1936); EVIIR (Edward VIII, 1936); GVIR (George VI, 1936-1952); en Elizabeth II (EIIR, 1952-). Die met het monogram van Edward VIII zijn uiteraard het zeldzaamst; er zijn er naar schatting nog 130 van over. Afbeelding 8 toont het monogram op een van deze bussen.

Afb. 8. Brievenbus uit de tijd van Edward VIII (detail)

Het kon natuurlijk niet uitblijven, in het land van de hobbyclubs: er is, sinds 1976, een Letter Box Study Group. Die heeft, volgens de eigen website, als doel (ik laat het onvertaald) 'to encourage research, preservation, restoration and awareness of letter boxes and the definitive description and documentation of their types and locations'. De club heeft inmiddels ongeveer 600 leden, in binnen- en buitenland. Men werkt aan de voltooiing van een gids, de Guide to British Letter Boxes, waarin inmiddels ruim 100.000 van de naar schatting 116.000 nog bestaande brievenbussen worden beschreven. Volgens deze gezaghebbende bron zijn er in totaal zo'n 700 typen brievenbus in Groot Brittannië. Daaronder zijn ruim 380 typen Pillar Box, 80 typen Ludlow Box, 80 typen Lamp Box, en 60 typen Wall Box. Maar men vindt dergelijke brievenbussen niet alleen in het Verenigd Koninkrijk en op de Kanaaleilanden. Het ontwerp is ook geëxporteerd naar een aantal (voormalige) koloniën (o.m. Gibraltar, Cyprus, India, Australië en Nieuw Zeeland); naar landen waar de Britten ooit de postdienst verzorgden (Koeweit, Marokko); en naar enkele andere landen, waar de Britse invloed aanzienlijk was (Portugal, Argentinië, Uruguay).

Het wordt overigens opschieten met de beschrijving van alle brievenbussen, want ook in Groot Brittannië verdwijnen postgerelateerde objecten uit de publieke ruimte. Sommige brievenbussen vinden hun weg naar musea, waar ze uiteraard toegankelijk blijven voor de liefhebber. Maar andere worden geroofd, op eBay aangeboden, en verdwijnen in de particuliere collectie van malafide verzamelaars.

Maar wenden wij ons tenslotte tot de filatelie zelf. Bij mijn weten heeft het tot 1983 geduurd – dus 130 jaar na zijn introductie – tot Royal Mail uitkwam met een postzegel met daarop de afbeelding van een brievenbus. Het is een kerstzegel, met Stanley Gibbons nummer 1231, en als thema 'Christmas Post'. De overige vier zegels uit dezelfde serie tonen andere kerstsymbolen. Twee jaar later verschijnt er een hele serie gewijd aan het 350-jarig bestaan van Royal Mail zelf. Twee van de vier zegels van deze serie, met SG-nummers 1292 en 1293, tonen een brievenbus, zij het min of meer zijdelings. Zie afbeelding 9.

Afb. 9. De eerste Britse zegels met een brievenbus

Daarbij moet wel worden aangetekend dat Royal Mail tot aan het jaar 1958 zeer terughoudend is geweest met het uitgeven van gelegheidszegels. Zelfs het honderdjarig jubileum van de Penny Black heeft niet tot een speciale uitgifte geleid.

Verder treffen we een min of meer 'toevallige' brievenbus aan op SG1805 (Greeting stamps, 1994), SG1896 (wederom kerstzegels, 1995), en SG1998 (Sub-Post Offices, 1997). Dan verschijnt op 8 Oktober 2002, ter gelegenheid van de 150-ste verjaardag van de Pillar Box, een serie die uitsluitend gewijd is aan de brievenbus (SG2316-2320). Eindelijk gerechtigheid dus.

Afb. 10. Ter gelegenheid van de 150-ste verjaardig van de Pillar Box (2002)

Zeven jaar later wordt de verzamelaar verblijd met een serie van vier zegels in postzegelboekje DX46 en velletje MS2954, alle met de afbeelding van een Wall Box. We zien in afbeelding 11, van links naar rechts, een bus uit 1933; een type Ludlow uit de periode van Edward VII; een Victoriaanse Lamp Box uit 1896; en een moderne muurbus uit 1962.

Afb. 11. Brievenbussen van het muurtype (2009)

Op SG3129 en SG3132 (Christmas, 2010) staan weer min of meer ‘toevallige’ brievenbussen. Tenslotte is op 24 April van dit jaar een velletje verschenen ter ere van de 200-ste geboortedag van Anthony Trollope, de man van de allereerste Britse brievenbus.

Afb. 12. Het Trollope-velletje (2015)

Echter, ruim voordat het eerste zegel met een brievenbus erop verscheen werd reeds filatelistisch aandacht besteed aan dit thema, en wel op het koft van een serie van 21 postzegelboekjes van het type Stitched Booklets. Deze zgn. British Pillar Box Series is in de Stanley Gibbons catalogus opgenomen onder de nummers DN46 – DN66. De boekjes verschenen tussen Februari 1971 en Juni 1974, elk met de afbeelding van een ander type brievenbus. De zegelinhoud is steeds hetzelfde: 2 x ½p, 2 x 1p, 2 x 1½p en 2 x 2p Machin, in totaal 10p. Afbeelding 13 toont een van de boekjes.

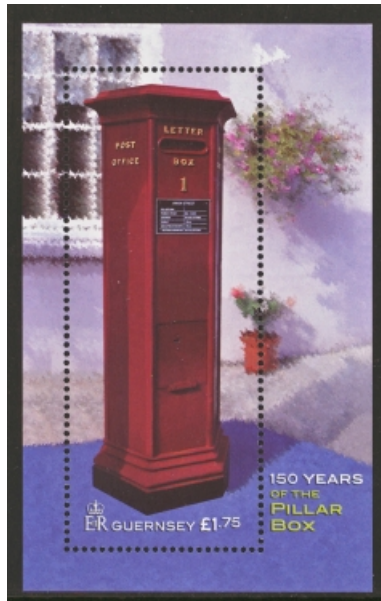
Afb. 13. Een boekje uit de serie British Pillar Boxes (1971-74)

Latere boekjes, met name nummers KX3 (1991), KX5 (1992), KX6 (1993) en LX32 (2006), hebben ook een afbeelding van een brievenbus op het kaft.

Uiteraard lieten ook de Kanaaleilanden zich, als de eerste plaatsen waar brievenbussen hun opwachting maakten, niet onbetuigd. Afbeelding 14 toont een serie van Jersey uit het jubileumjaar 2002, en afbeelding 15 een zegel-in-blokvorm van Guernsey uit hetzelfde jaar.

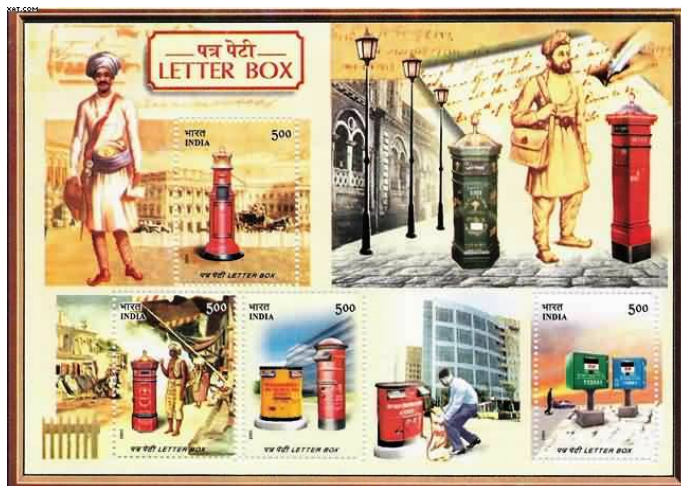

Afb. 14. Brievenbusserie van Jersey (2002)

Afb. 15. Brievenbusblok van Guernsey (2002)

Ook vele andere landen gaven postzegels uit met brievenbussen; eigenlijk een nogal voor de hand liggend thema vanuit het perspectief van de postერი. In dit verband zijn vooral interessant afbeeldingen van bussen van de Engelse types, en die vinden we uiteraard met name bij uitgaven uit het Gemenebest, en voormalige koloniën. Afbeelding 16 toont een voorbeeld.

Afb. 16. Velletje uit India met brievenbus als thema (2005)

Het leidt geen twijfel dat men een uitgebreide thematische collectie kan aanleggen met de brievenbus als onderwerp, al of niet uitgebreid met een echt exemplaar in de voortuin of op het balkon.

Referenties

De Volkskrant - Maandag 7 September 2015. 'Hier is een brief posten pure nostalgie'. Pag. 6.

Guide to British Letter Boxes. Uitgegeven door de Letter Box Study Group.
<http://www.lbsg.org/>

Jeffries, Hugh en Vince Cordell (eds) (2013). Great Britain Concise Stamp Catalogue. London: Stanley Gibbons.

Websites

Anthony Trollope. https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Trollope

Letter Box Study Group. <http://www.lbsg.org/>

Oudste brievenbus, Cornford Hill, Holwell, Dorset.

<https://www.google.nl/maps/@50.9047013,-2.4378703,3a,75y,210.48h,84.89t/data=!3m6!1e1!3m4!1sePh1XcyUXQ8z0trSYx3zeQ!2e0!7i13312!8i6656>

Pillar Box. https://en.wikipedia.org/wiki/Pillar_box

Postal Museum. <http://www.postalheritage.org.uk/explore/history/letterboxes/>

Royal Mail Special Stamps. <http://rmspecialstamps.com/##top>